

การบริหารรัฐกิจเชิงพุทธของพระเจ้าอชาตศัตรู*

PUBLIC ADMINISTRATION IN BUDDHISM OF KING AJATASHATRU

พระมหาฐิติวัธสฺส ฐิติวตฺตโน

Pharamaha Thitiwat Thitiwattano

โรงเรียนพระราหิตวิทยา

Wat Phrathat Witthaya School, Thailand.

E-mail: Thitiwattano@gmail.com

บทคัดย่อ

บทความนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการบริหารราชการแผ่นดินของพระเจ้าอชาตศัตรูแห่งแคว้นมคธ การศึกษาพบว่า การปกครองรัฐสมัยพุทธกาล แบ่งการปกครองออกเป็น 16 แคว้น แคว้นที่เป็นมหาอำนาจทางการเมืองมี 5 แคว้น คือ แคว้นมคธ แคว้นโกศล แคว้นวัชสะ แคว้นอวันตี และแคว้นวัชชี พระเจ้าอชาตศัตรูทรงปกครองแคว้นมคธอย่างเข้มแข็ง แม้ว่าเบื้องต้นพระองค์จะช่วงชิงบัลลังก์ด้วยการปลงพระชนม์พระเจ้าพิมพิสารผู้เป็นพระราชบิดา อันสืบเนื่องมาจากการยุบของพระเทวทัต พระเจ้าอชาตศัตรูได้ทำปิตุฆาตโดยการทรมานพระเจ้าพิมพิสารด้วยวิธีการต่าง ๆ ภายหลังจากการทำปิตุฆาตแล้ว ยังความเดือดร้อนในใจ เมื่อได้ฟังพระธรรมเทศนาจากพระพุทธเจ้าแล้ว เกิดเลื่อมใส จึงหันมานับถือพระพุทธศาสนา และใช้หลักธรรมทางพระพุทธศาสนาเป็นแนวทางในการปกครองรัฐ จนทำให้พลกนิกรอยู่เย็นเป็นสุข ยิ่งไปกว่านั้น พระองค์ยังทรงอุปถัมภ์พระพุทธศาสนาตลอดจนสิ้นรัชสมัยของพระองค์ ทำให้แคว้นมคธกลายเป็นอาณาจักรที่มั่งคั่งและเกรียงไกรด้านกองทัพ มีแสนยานุภาพเป็นที่เกรงขามแก่แคว้นอื่น พระองค์ทรงบริหารราชการบ้านเมือง โดยตั้งอยู่ในหลักทศพิธราชธรรม บทบาทการบริหารรัฐกิจของพระเจ้าอชาตศัตรูมี 2 ประการคือ บทบาทด้านผู้นำอาณาจักร ด้วยการบริหารราชการแผ่นดินมคธด้วยความทรงธรรม และบทบาทด้านผู้อุปถัมภ์ศาสนจักร ด้วยการบำรุงพระสงฆ์ ปฏิสังขรณ์วัด 18 วัด ทรงสร้างถ้ำสัตตบรรณคูหา และเป็นองค์ศาสนูปถัมภกในการทำสังคายนาครั้งที่ 1 การบริหารราชการแผ่นดินของพระเจ้าอชาตศัตรูเป็นแบบอย่างที่ดีของการประกอบกันของหลักพุทธธรรม หลอมรวมเข้ากับการปกครองแผ่นดินอย่างประณีต จนทำให้อาณาจักรมคธมีความเจริญรุ่งเรือง

คำสำคัญ: การบริหารรัฐกิจ, การบริหารราชการแผ่นดิน, พระเจ้าอชาตศัตรู, ปิตุฆาต

*Received: 29 January 2020; Revised: 27 February 2020; Accepted: 21 March 2020

Abstract

The purpose of this article was to study the public administration of the kingdom of King Ajatashatru in Magadh. The study found government in the era of the Buddha is divided into 16 regions. There are 5 regions that are politically powerful, namely Magadh, Kosol, Wangsa, Avanti and Vajji. King Ajatashatru reigned strongly in Magadh. Although initially he would usurp the throne by assassinating his father, King Bimbisara, as a result of the incitement of Phra Devadatta. King Ajatashatru made a patriarch by torturing Bimbisara by various means. After the patricide, he was still trouble in the heart. Then hearing a sermon from the Lord Buddha, he became convinced and turned to Buddhism and using Buddhist principles as a guideline for governing the state until making the people happy. Moreover, he patronized Buddhism until the end of his reign. It made Magadh a wealth and mighty power that is formidable to other regions. His Highness administers the civil service under the principle of the 10 Virtues of the King. There were two roles in the government administration of King Ajatashatru; the role of the kingdom leader with the administration of Magadh's affairs with righteousness, and the role of the patron of the Buddhism by nurturing the monks, restored 18 temples, built the Sattabana Khuha cave and being the patron the first Sanghayana. Public administration of the Kingdom was a good example of the combination of Buddhist principles that merged with the elaborate rule of the land until making the Magadh region prosperous.

Keywords: Public Administration, Public administration of the Kingdom, King Ajatashatru, Patricide

บทนำ

ในสมัยพุทธกาลแคว้นมคธมีความเจริญรุ่งเรืองมาอย่างยาวนาน นับแต่สมัยพระเจ้าพิมพิสาร ครั้นถึงสมัยพระราชาบุตรนามว่า พระเจ้าอชาตศัตรู ได้เกิดความโกลาหลวุ่นวายในช่วงแรก เพราะการก้าวขึ้นมาปกครองของพระเจ้าอชาตศัตรูไม่เป็นไปตามเงื่อนไขเวลา เพราะเป็นการช่วงชิงราชบัลลังก์จากพระบิดา ทำให้เกิดการเคลื่อนไหวของเหล่าข้าราชการที่ไม่เห็นด้วยกับการกระทำขององค์รัชทายาท แต่พลันที่องค์รัชทายาทได้สดับรับฟังโมกขธรรมจากพระพุทธเจ้าแล้ว ทำให้พระเจ้าอชาตศัตรู

ทรงหันมานับถือพระพุทธศาสนาอย่างจริงจัง และทรงตั้งพระราชหฤทัยถือพระรัตนตรัยเป็นที่พึ่ง พร้อมอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งแรกด้วย (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2540)

บทบาทด้านการปกครองที่โดดเด่นของพระเจ้าอชาตศัตรูคือ การรักษาความสงบร่มเย็นให้แก่ชาวมครรัฐ แม้จะเป็นการปกครองด้วยระบบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ แต่พระองค์ก็ทรงปฏิบัติธรรมด้วยการนำประชาชนเจริญรอยตามเสด็จพ่อคือพระเจ้าพิมพิสาร จนทำให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข ส่งเสริมสนับสนุนกิจการทางพระพุทธศาสนา ทำให้มครรัฐสมัยนั้นเป็นแผ่นดินธรรมแผ่นดินทองชั่วระยะหนึ่ง มีพระอรหันต์มากมายอยู่จำพรรษา ร่วมแสดงโมกขธรรมโปรดประชาชนจนชาวเมืองราชคฤห์ได้ดื่มด่ำในอมตธรรม แต่สิ่งที่พระองค์ทรงกระทำเพื่อบ้านเมืองก็คือ การขยายอาณาจักร หลายครั้งมีพระประสงค์จะรวบเอาแคว้นวัชชีมาเป็นแผ่นดินเดียวและพยายามจนสมพระราชหฤทัยหลังพุทธปรินิพพานไม่นาน ทว่า กว่าที่จะเป็นพระเจ้าอชาตศัตรูผู้เกรียงไกรได้ ต้องอดทนกับการเสวยผลของการกระทำอันหนักที่สุดในชีวิตคือ การทำปิตุฆาต (ฆ่าพ่อ) ยุคพระองค์ต้องย้ายราชธานีหนีความระทมทุกข์เพราะความผิดพลาดของพระองค์เอง (พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร, ป.ธ.9), 2545)

แคว้นมหาอำนาจในสมัยพุทธกาล

ในสมัยพุทธกาลมีแคว้นที่ปรากฏในพระไตรปิฎก 16 แคว้น และมีแคว้นที่เป็นมหาอำนาจทางการเมืองจำนวน 5 แคว้น คือ

1) แคว้นมคธ มีอาณาเขตด้านทิศตะวันออกติดกับแม่น้ำจัมปา ด้านทิศเหนือติดกับแม่น้ำคงคา มีเมืองหลวงชื่อราชคฤห์ ภายหลังย้ายไปเมืองปาฏลิบุตร และกษัตริย์ที่ปกครองรัฐนี้คือพระเจ้าพิมพิสาร ภายหลังพระเจ้าพิมพิสารถูกพระเจ้าอชาตศัตรูซึ่งเป็นพระโอรสจับขังทรมานจนสิ้นพระชนม์ พระเจ้าอชาตศัตรูจึงขึ้นครองราชย์แทนพระราชบิดา

2) แคว้นโกศล อาณาเขตด้านทิศเหนือติดที่ราบเชิงเขาหิมาลัย ทิศตะวันตกติดแคว้นมัจฉะกับแคว้นสุรเสนะ ทิศใต้ติดกับแคว้นกาสิกับแคว้นวัชสะ มีเมืองหลวงชื่อสาวัตถี และกษัตริย์ที่ปกครองรัฐนี้คือพระเจ้าปเสนทิโกศล ต่อมาพระเจ้าวิฑูทกะได้ขึ้นครองราชย์แทน

3) แคว้นวัชสะหรือวัตสะ อาณาเขตด้านทิศตะวันออกติดแคว้นกาสิ ทิศใต้ติดแคว้นอวันตี ทิศตะวันตกไกลไปทางแม่น้ำสินธุ และทิศเหนือติดแม่น้ำยมุนา มีเมืองหลวงชื่อโกสัมพีและกษัตริย์ที่ปกครองรัฐนี้คือพระเจ้าอุเทน ซึ่งเป็นพระราชโอรสของพระเจ้าปรันตปะ

4) แคว้นอวันตี อาณาเขตด้านทิศตะวันออกเฉียงเหนือติดเขตแดนวัชสะ ทิศตะวันออกติดแคว้นมคธ ทิศตะวันตกติดแคว้นปรันตกะ และทิศใต้ ติดแคว้นอัสสกะ แบ่งเป็นอวันตีเหนือและอวันตีใต้

เมืองอุเชนีเป็นเมืองหลวงของวันตีเหนือ เมืองมหัสสมติเป็นเมืองหลวงของวันตีใต้ ดินแดน 2 ส่วนนี้มีน้ำนมมหาไหลผ่าน

5) แคว้นวัชชี อาณาเขตด้านทิศตะวันออกติดแคว้นมคธ ทิศใต้ติดแคว้นมคธกับแคว้นกาสิ ทิศเหนือติดที่ราบเชิงเขาหิมาลัย ทิศตะวันตกติดแคว้นโกศลกับแคว้นวังสะ มีเมืองเวสาลีเป็นเมืองหลวง และมีเมืองสำคัญอีกหลายเมือง เช่น เมืองวิเทหะ เมืองมิถิลา (บรรจบ บรรณรุจิ, 2546; นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง, 2558)

ราชประวัติของพระเจ้าอชาตศัตรู

พระเจ้าอชาตศัตรู เป็นพระราชโอรสในพระเจ้าพิมพิสารกับพระนางเวเทหิ เมื่อครั้งที่ยังอยู่ในพระครรภ์ พระนางเวเทหิทรงประสูติพระครรภ์ อยากเสวยพระโลหิตของพระสวามี แต่ไม่กล้าบอกพระสวามี จนร่างกายชubbวม เมื่อพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบ ด้วยความรักพระมเหสีและบุตรในครรภ์ พระองค์จึงรองพระโลหิตของพระองค์ไปให้พระมเหสีเสวย โหราจารย์ทำนายว่าราชกุมารในครรภ์เมื่อเติบโตมาจะทำปิตุฆาต (ฆ่าพ่อ) พระนางเวเทหิจึงพยายามทำแท้งหลายครั้ง แต่ไม่สำเร็จ พระเจ้าพิมพิสารเมื่อทรงทราบก็ทรงห้าม เมื่อพระโอรสประสูติจึงทรงตั้งพระนามว่า “อชาตศัตรู” (แปลว่า ผู้ที่ไม่เป็นศัตรู)

พระเจ้าพิมพิสารทรงเลี้ยงดูพระโอรสเป็นอย่างดี และทรงสถาปนาเป็นรัชทายาท เมื่อเข้าวัยรุ่นได้รู้จักกับพระเทวทัตที่กำลังจะแสวงหาผู้ที่จะมาช่วยตนปลงพระชนม์พระโคตมพุทธเจ้า ซึ่งต้องได้รับความสนับสนุนจากผู้มีอำนาจทางบ้านเมือง พระเทวทัตได้ทำอิทธิปาฏิหาริย์เพื่อให้อชาตศัตรुरาชกุมารเลื่อมใส และยุยงให้อชาตศัตรูฆ่าพระเจ้าพิมพิสารเสีย แล้วขึ้นครองราชย์แทน ส่วนพระเทวทัตจะปลงพระชนม์พระศาสดาและทำหน้าที่ปกครองสงฆ์

พระเจ้าอชาตศตรูก็หลงเชื่อ พระองค์ก็ได้นำพระกริชมาแนบกับพระขงฆ์ (แข้งขา) และห่มผ้าบดบังไว้ แล้วไปเข้าเฝ้าพระราชบิดาที่ตำหนักเพื่อลอบปลงพระชนม์ แต่องครักษ์จับได้เสียก่อน จึงได้นำตัวพระราชกุมารไปให้เหล่าเสนาอำมาตย์ตัดสินลงโทษ เหล่าเสนาอำมาตย์ได้ไต่สวนกับพระราชกุมารจนพระองค์ยอมรับและตรัสว่าถูกพระเทวทัตยุยง จึงได้นำพระราชกุมารไปให้พระเจ้าพิมพิสารทรงตัดสิน

หลังจากนั้นพระเจ้าพิมพิสารทรงทราบถึงพระประสงค์ของราชกุมาร จึงทรงตัดสินพระทัยสละราชสมบัติมอบให้อชาตศตรูราชกุมาร เมื่ออชาตศตรูราชกุมารได้ขึ้นครองราชย์เป็นพระเจ้าอชาตศัตรูแล้ว พระเทวทัตก็ยังยุยงพระเจ้าอชาตศตรูอีก จนพระองค์หลงเชื่อและรับสั่งให้จับพระเจ้าพิมพิสารไปจองจำขังในคุก และทรมานโดยวิธีการต่าง ๆ จนพระบิดาสิ้นพระชนม์ หลังจากพระบิดาสิ้นพระชนม์ก็

สำนึกว่าได้ทำกรรมอันหนักยิ่ง จึงทรงบำเพ็ญกุศลต่าง ๆ เพื่อลบล้างความผิดให้เจือจางลงบ้าง และทรงปฏิญาณตนเป็นอุบาสกที่สำคัญของพระพุทธศาสนา พร้อมตั้งมั่นในคำสอนของพระพุทธองค์ทรงปกครองการเมืองโดยตั้งอยู่ในทศพิธราชธรรมและราชสังคัตถุ ทำให้ประชากรอยู่อย่างมีความสุข และยังแผ่ขยายแสนยานุภาพทางกองทัพจนเป็นที่เกรงขามของแคว้นใกล้เคียง แต่ไม่สามารถอุปสมบทหรือบรรลุธรรมขั้นสูงได้เพราะการกระทำความหนักคือ ปิตุฆาต (ฆ่าพ่อ) (คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2508) พระองค์ทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา และเป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์การสังคายนาครั้งที่ 1 หลังพุทธปรินิพพาน 3 เดือน (คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย, 2540)

ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับการบริหารราชการแผ่นดิน

การบริหารราชการแผ่นดิน เป็นการกำหนดนโยบายและทิศทางการจัดการปกครองทั้งภายในและภายนอกประเทศในด้านเศรษฐกิจ สังคม การเมือง ให้ดำเนินไปในแนวทางที่ตั้งไว้ เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน เกิดผลสัมฤทธิ์ต่อภารกิจของรัฐ มีประสิทธิภาพ คุ่มค่าในเชิงภารกิจแห่งรัฐ การลดขั้นตอนการปฏิบัติงาน การลดภารกิจที่ไม่จำเป็น การกระจายภารกิจและทรัพยากรให้แก่ท้องถิ่น การกระจายอำนาจตัดสินใจ การอำนวยความสะดวก และการตอบสนองความต้องการของประชาชน โดยการสนับสนุนของภาครัฐและออกกฎระเบียบต่าง ๆ มารองรับเพื่อให้เป็นไปตามกฎหมาย (Henry, Nicholas, 1943) โดยมีหลักการบริหารอยู่ 3 หลักใหญ่

1. หลักการรวมอำนาจการปกครอง (Centralization) หมายถึง การรวมอำนาจปกครองทั้งหมดไว้ที่รัฐส่วนกลางเพื่อให้ดูแลส่วนต่าง ๆ ของรัฐอย่างทั่วถึงและเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน โดยรวมอำนาจการบริหารราชการไว้ในส่วนกลาง ได้แก่ กระทรวง ทบวง กรม เป็นผู้ดำเนินการปกครอง มีลักษณะสำคัญ ดังนี้

1.1. มีการรวมอำนาจในการบังคับบัญชาหน่วยงานปกครองต่าง ๆ ไว้ที่ส่วนกลาง เพื่อให้ส่วนกลางสามารถใช้อำนาจในการบังคับบัญชาได้อย่างเด็ดขาดและทันต่อสถานการณ์

1.2 มีการรวมอำนาจในการวินิจฉัยสั่งการไว้ที่ส่วนกลาง เมื่อเกิดปัญหาต้องมีการตัดสินใจอำนาจในการตัดสินใจวินิจฉัยสั่งการขั้นสุดท้ายจะอยู่ที่ส่วนกลาง หน่วยงานปกครองส่วนกลางจะมีอำนาจในการสั่งการครอบคลุมพื้นที่ทั้งประเทศ

1.3 มีการรวมอำนาจในการบังคับบัญชาไว้ที่ส่วนกลาง

2. หลักการแบ่งอำนาจการปกครอง (Deconcentration) หมายถึง การที่ราชการบริหารส่วนกลางแบ่งอำนาจหน้าที่ที่เป็นของราชการบริหารส่วนกลางบางส่วน ให้กับราชการบริหารส่วน

ภูมิภาค แต่การแต่งตั้งเจ้าหน้าที่ การโยกย้าย การบังคับบัญชายังเป็นของราชการบริหารส่วนกลางอยู่ โดยมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

2.1 มีการแบ่งอำนาจที่เป็นของราชการบริหารส่วนกลางบางส่วน

2.2 อำนาจในการสั่งการ การตัดสินใจแก้ไขปัญหา และการควบคุมบังคับบัญชา ยังเป็นของราชการบริหารส่วนกลาง

3. หลักการกระจายอำนาจการปกครอง (Decentralization) หมายถึง การมอบอำนาจการบริหารราชการแผ่นดิน โดยมอบอำนาจทั้งในด้านการเมืองและบริหารให้กับราชการบริหารส่วนท้องถิ่น โดยมีลักษณะสำคัญ ดังนี้

3.1 มีการแยกหน่วยการปกครองเป็นนิติบุคคล ต่างจากราชการบริหารส่วนกลาง มีความเป็นอิสระในการกำหนดนโยบาย การบริหารงาน การจัดทำบริการสาธารณะและจัดทำงบประมาณ มีเจ้าหน้าที่ของตนเอง

3.2 ผู้บริหารมาจากการเลือกตั้ง

3.3 มีความเป็นอิสระในการดำเนินงาน องค์การการบริหารส่วนกลางมีเพียงอำนาจในการกำกับให้มีการกระทำที่ไม่ชอบด้วยกฎหมาย

เจตนารมณ์สูงสุดในการบริหารราชการแผ่นดิน เป็นการบริหารที่เน้นประโยชน์สุขของประชาชนโดยรวม ด้วยการให้บริการสาธารณะต่าง ๆ เพื่อให้ประชาชนพึงพอใจในคุณภาพการให้บริการ ดังนั้น การบริหารราชการแผ่นดินเกี่ยวข้องกับระบบการเมืองและระบอบการปกครองของประเทศ ถ้าการปกครองของประเทศเป็นเช่นไร การบริหารราชการแผ่นดินย่อมเป็นเช่นนั้น (วิสุทธิ โพธิ์แท่น, 2549)

หลักพุทธธรรมกับการบริหารราชการแผ่นดิน

ในปี พ.ศ. 2560 รัฐบาล พลเอก ประยุทธ์ จันทร์โอชา นายกรัฐมนตรีได้เดินทางนำการแก้ไขกฎหมายที่ล้าสมัยหรือการตรากฎหมายใหม่ ๆ เพื่อให้ทันยุคสมัยเหมาะสมกับการเปลี่ยนแปลงของโลก เพื่อให้ประเทศไทยเดินทางไปสู่การปฏิรูปได้ ดังปรากฏในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560 โดยบัญญัติไว้ในหมวด 6 แนวนโยบายแห่งรัฐ มาตรา 65 ได้บัญญัติไว้ว่า “รัฐพึงจัดให้มียุทธศาสตร์ชาติเป็นเป้าหมายการพัฒนาประเทศอย่างยั่งยืน ตามหลักธรรมาภิบาลเพื่อใช้เป็นกรอบในการจัดทำแผนต่าง ๆ ให้สอดคล้องและบูรณาการกัน เพื่อให้เกิดเป็นพลังผลักดันร่วมกันไปสู่เป้าหมายดังกล่าว การจัดทำกำหนดเป้าหมาย ระยะเวลาที่จะบรรลุเป้าหมาย และสาระที่พึงมีในยุทธศาสตร์ชาติให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่กฎหมายบัญญัติ ทั้งนี้ กฎหมายดังกล่าวต้องมีบทบัญญัติ

เกี่ยวกับการมีส่วนร่วมและการรับฟังความคิดเห็นของประชาชนทุกภาคส่วนอย่างทั่วถึงด้วย ยุทธศาสตร์ชาติเมื่อได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษาแล้ว ให้ใช้บังคับได้” นอกจากนี้ รัฐบาลยังได้นำมาบรรจุไว้ในยุทธศาสตร์ที่ 5 การพัฒนาประเทศ และยุทธศาสตร์ที่ 6 การบริหารจัดการในภาครัฐ การป้องกันการทุจริตประพฤติมิชอบ และหลักธรรมาภิบาลยังได้บรรจุไว้ในแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 12 (พ.ศ. 2560-2564) รัฐบาลเป็นผู้นำในการวางนโยบายขับเคลื่อนประเทศ การดำเนินนโยบายด้านต่าง ๆ ภายใต้กฎหมายเพื่อลดความเหลื่อมล้ำในสังคมด้วย (อริย์รัช แก้วเกาะสบบัว, 2560)

ถึงแม้ประเทศไทยจะได้นำหลักธรรมาภิบาลมาใช้ในภาครัฐและภาคเอกชนเป็นเวลาพอสมควร แต่ไม่สามารถที่จะแก้ไขปัญหาลายอย่างที่เกิดขึ้นในสังคมไทยได้ทั้งหมด เพียงแต่ทำให้ปัญหาเหล่านั้นเบาบางลง แต่ถือเป็นเป้าหมายที่ประเทศไทยจะต้องเดินไปถึง และยังต้องพัฒนาหลักธรรมาภิบาลควบคู่ไปกับการพัฒนาระบบประชาธิปไตย เพราะการบริหารราชการอย่างมีประสิทธิภาพและมีหลักธรรมาภิบาล จะต้องทำให้ประชาชนเกิดความมั่นใจ ศรัทธาและไว้วางใจในการบริหารราชการแผ่นดินของรัฐบาล มียุทธศาสตร์ในการสร้างระบบการกำกับดูแลตนเองที่ดี เกิดความโปร่งใส มั่นใจ และสามารถตรวจสอบได้ รวมทั้งทำให้บุคลากรปฏิบัติงานอย่างมีจิตสำนึกความรับผิดชอบต่อนตนเอง ต่อประชาชน และต่อสังคม โดยยึดถือแนวทางบริหารตามหลักพุทธธรรม ซึ่งล้วนเป็นระเบียบข้อบังคับที่มุ่งส่งเสริมให้คนในสังคมเป็นผู้ที่มีจิตสำนึกที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรม เมื่อบุคคลในสังคมไม่มีคุณธรรมและจริยธรรมแล้ว ก็จะเกิดเอารัดเอาเปรียบซึ่งกันและกัน คำนึงถึงแต่ประโยชน์ส่วนตนหรือพวกพ้อง และเป็นสาเหตุหนึ่งของระบบอุปถัมภ์กับพวกพ้องตนเองได้ เมื่อทุกคนมีสติและจิตสำนึกที่ดี มีคุณธรรมและจริยธรรมแล้ว จะทำให้ปัญหาดังกล่าวลดน้อยลงไปได้บ้าง ซึ่งหลักพุทธธรรมที่พระเจ้าแผ่นดินหรือนักปกครองควรประพฤติปฏิบัติในการปกครองบ้านเมือง มีดังนี้

1. หลักทศพิธราชธรรม 10 ได้แก่

1.1 ทาน หมายถึง สละทรัพย์สิ่งของ บำรุงเลี้ยง ช่วยเหลือประชาราษฎรและบำเพ็ญสาธารณประโยชน์ การเป็นผู้ให้เป็นคุณธรรมข้อแรกของนักบริหารตามหลักทางพุทธศาสนา การให้นั้นมีอยู่ 2 อย่างคือ อามิสทาน ได้แก่ การให้วัตถุสิ่งของ เช่น ให้เงินทอง เสื้อผ้า ให้ที่อยู่อาศัย ให้อาหาร ธรรมทาน ได้แก่ การให้ธรรมหรือความรู้ ให้สติปัญญา ให้กำลังใจ ให้อภัย ให้ความรัก ให้ความเอื้อเฟื้อ ให้ความเมตตา

1.2 ศีล หมายถึง ความประพฤติดีงาม คือ สำรวมกายและวจีวาร ประกอบแต่การสุจริต รักษาจิตดีคุณ ให้ควรเป็นตัวอย่าง และเป็นที่เคารพนับถือของประชาราษฎร มิให้มีข้อที่ใครจะดูแคลน ความมีระเบียบวินัย ผู้ปฏิบัติทุกระดับ เป็นบุคคลแบบอย่างที่ดีต้องมีความ “งามด้วยศีล” ได้แก่ ต้อง

เป็นบุคคลที่มีระเบียบวินัย เคร่งครัด ระมัดระวัง ควบคุมตนเองได้จะต้องรู้จักบริหารคน บริหารงานและบริหารบ้านเมือง

1.3 ปริจาคะ หมายถึง การบริจาค คือ เสียสละความสุขสำราญ เป็นต้น ตลอดจนชีวิตของตน เพื่อประโยชน์สุขของประชาชน และความสงบเรียบร้อยของบ้านเมือง ผู้ปฏิบัติที่ดีย่อมต้องมีความพร้อมในการเสียสละ คือการเสียสละทั้ง 4 คือ เสียสละทรัพย์ เสียสละอวัยวะ เสียสละชีวิต เสียสละทั้งหมดทั้งทรัพย์ อวัยวะและชีวิต เพื่อรักษาความถูกต้องดีงามของบ้านเมือง

1.4 อาชวะ หมายถึง ความซื่อตรง คือ ซื่อตรงทรงสัตย์ ไฉนมารยา ปฏิบัติภารกิจโดยสุจริต มีความจริงใจ ไม่หลอกลวงประชาชน ความซื่อตรง ความซื่อตรงเป็นหลักธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งของนักบริหารอีกประการหนึ่ง นักบริหารต้องเป็นบุคคลที่ซื่อตรง ไม่คดโกง โปรงใส ตรวจสอบได้ จึงสามารถนำคน นำงาน นำบ้านเมือง วิ่งตรงไปสู่เป้าหมายได้อย่างปลอดภัยรวดเร็ว ตรงกันข้ามหากนักบริหารไร้ความซื่อสัตย์สุจริต ไม่ซื่อตรง คดโกง คิดคด ททรยศต่อชาติบ้านเมือง พระพุทธศาสนาเปรียบเทียบกับไว้ว่าเป็น “มหาโจร” ปล้นชาติปล้นแผ่นดิน ตามวิสัยของมหาโจร

1.5 มัททวะ หมายถึง ความอ่อนโยน คือ มีอัธยาศัย ไม่เยอหยิ่งหยาบคายกระด้างถือองคค์ มีความงามสง่า เกิดแต่ท่วงทีกิริยาสุภาพนุ่มนวล ละมุนละไม ให้ความรักภักดี แต่มีขาดยาเกรง ความอ่อนโยน เป็นคุณธรรมที่สำคัญอย่างยิ่งสำหรับนักบริหาร โดยนักบริหารที่ต้องการให้เป็นที่ยอมรับนับถือจากบุคคลอื่น ๆ แล้ว จะต้องเป็นบุคคลที่อ่อนโยนนุ่มนวลไม่หยาบคาย ไม่แข็งกระด้าง ไม่เยอหยิ่ง ยโสโอหัง ที่บังอาจทำตนเป็นเหมือน “คางคกขึ้นวอ” ให้ลดมานะละทิฐิทั้งปวง

1.6 ตปะ หมายถึง ความทรงเดช คือ แผดเผากิเลสตัณหา มิให้เข้ามาครอบงำอำยิจิต ระวังยับยั้งข่มใจได้ ไม่ยอมให้หลงใหลหมกมุ่นในความสุขสำราญและความปรนเปรอ มีความเป็นอยู่สม่ำเสมอ หรือ อย่างสามัญ มุ่งมั่นแต่จะบำเพ็ญเพียร ทำกิจให้บริบูรณ์ นักบริหารที่ดีต้องมี “ตปธรรม” คือการแผดเผากิเลสตัณหามิให้เข้ามาครอบงำจิตใจของตนเองอยู่เสมอ คือละความชั่วภายในตนเองให้หมดไป หล่อหลอมเอาแต่ความดีงามใส่ตัว มีความดีเป็นแบบอย่าง มีความ پاکเพียรเป็นเครื่องเผากิเลส

1.7 อักโกธะ หมายถึง ความไม่โกรธ คือ ไม่กริ้วกราดลุอำนาจความโกรธ จนเป็นเหตุให้วินิจฉัยความและกระทำการต่างๆ ผิดพลาดเสียธรรม มีเมตตาประจําใจไว้ระงับความเคืองขุ่น วินิจฉัยความและกระทำการด้วยจิตอันราบเรียบเป็นตัวของตนเอง นักบริหาร คือบุคคลผู้มีบทบาทมีอำนาจหน้าที่ในการบริหารจัดการโดยเฉพาะ การตัดสินใจให้ทำหรือไม่ทำอย่างใดอย่างหนึ่ง ซึ่งในสถานการณ์อย่างนี้ นักบริหารจะมีอารมณ์โกรธไม่ได้เลย ต้องมีความสุขสงบ เยือกเย็น เห็นตน เห็นคน เห็นงาม เห็นบ้านเมืองอย่างแจ่มใสไม่ขุ่นมัว

1.8 อวิหิงสา หมายถึง ความไม่เบียดเบียนคือ ไม่บีบคั้นกดขี่ เช่น เก็บภาษีขูดรีด หรือเกณฑ์แรงงานเกินขนาด ไม่หลงระเห็จอำนาจ ขาดความกรุณา หาเหตุเบียดเบียนลงโทษอาชญาแก่ประชาราษฎร์ผู้ใด อาศัยความอาฆาตเกลียดชัง นักบริหารที่ดีต้องไม่เบียดเบียนทั้งคนและสัตว์ รวมทั้งไม่เบียดเบียนธรรมชาติสิ่งแวดล้อมต่าง ๆ ตามหลักพระพุทธศาสนา คือไม่มีความเห็นผิดจากทำนองคลองธรรม ให้ความช่วยเหลือซึ่งกันและกัน ให้ความเท่าเทียมกัน เหมือนกันเสมอภาคกัน เคารพในกฎหมาย ไม่ทะเลาะวิวาท บาดหมางกันด้วยความคิดเห็นที่แตกต่างกัน นำความคิดเห็นที่ต่างต่างกันมาสร้างความสามัคคี

1.9 ขันติ หมายถึง ความอดทน คือ อดทนต่องานที่ตรากตรำ ถึงลำบากกายเหนื่อยหน่ายเพียงไร ก็ไม่ท้อถอย ถึงจะถูกย่ำเหยียบด้วยคำเสียดสีถากถางอย่างไร ก็ไม่หมดกำลังใจ ไม่ยอมละทิ้งกรณียที่บำเพ็ญโดยชอบธรรม ความงามของนักบริหารอยู่ที่การมีความอดทน หรือการมีขันติ และการมีความสงบเสถียรเยือกเย็น หรือการมีโสรจจะ นักบริหารที่ดีจึงจำเป็นต้องฝึกฝนอบรมตนเองให้เป็นคนมีความอดทนและความเสถียรเยือกเย็นอยู่เสมอ

1.10 อวิโรธนะ หมายถึง ความไม่คลาดเคลื่อน คือ วางองค์เป็นหลักหนักแน่นในธรรม คงที่ไม่มีความเอนเอียงหวั่นไหวเพราะถ้อยคำที่ตีส่าย ลากสัการะ หรืออิฏฐารมณ์ อนิฏฐารมณ์ใด ๆ สถิตมั่นในธรรม ตลอดจนธรรมนิยมประเพณีอันดีงาม ไม่ประพฤติให้เคลื่อนคลาดวิบัติไป นักบริหารทุกระดับตั้งแต่บริหารตน บริหารบุคลากร บริหารงาน และการบริหารบ้านเมือง ไม่ว่าจะระดับใดจะต้องไม่มีความผิดพลาด ต้องไม่มีพิรุณใด ๆ เพราะหากมีความผิดพลาดมีพิรุณบกพร่อง ย่อมเป็นช่องทางให้เกิดความหายนะสะสมทับถมเรื้อรัง จะแก้ไขลำบาก ยากที่จะกำจัดได้ และเป็นการแสดงให้เห็นว่านักบริหารที่ดีจะต้องมีหลักการ หลักวิชา และหลักธรรมในการบริหารการทำงานใด ๆ ไม่ว่าใหญ่หรือเล็กจะต้องไม่มีข้อผิดพลาด ไม่ผิดทางห่างเป้าหมาย (พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559; ลอองดาววงเวิน, 2548)

2. ราชสังคหวัตถุ 4 เป็นสังคหวัตถุของพระราชา หรือหลักการสงเคราะห์ประชาชนของนักปกครอง ประกอบด้วย

2.1 สัสสมะระ ความฉลาดในการบำรุงพืชพันธุ์ธัญญาหาร ส่งเสริมการเกษตร

2.2 บุริสมะระ ความฉลาดในการบำรุงข้าราชการ รู้จักส่งเสริมคนดีมีความสามารถ

2.3 สัมมาปาสะ ความรู้จักผูกผผสานรวมใจประชาชนด้วยการส่งเสริมอาชีพ เช่น ให้คนจนกู้ยืมทุนไปสร้างตัวในพาณิชยกรรม เป็นต้น

2.4 วาขไปยะ ความมีวาจาอันดูดีมีน้ำใจ คือ รู้จักพูด รู้จักปราศรัย ไพเราะ สุภาพนุ่มนวล ประกอบด้วยเหตุผล มีประโยชน์ เป็นทางแห่งสามัคคี ทำให้เกิดความเข้าใจอันดี และความนิยมเชื่อถือ (อง.อุฎฺฐก. (ไทย) , 23/1/195; พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต), 2559)

3. อปริหานิยธรรม 7 เป็นหลักธรรมที่สมเด็จพระสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางหลักการเมืองการปกครองเอาไว้แก่เจ้าลิจฉวี ซึ่งได้ปกครองแบบสามัคคีธรรมหรือสมาพันธรัฐ ซึ่งถือว่ามี การปกครองที่ค่อนข้างเป็นประชาธิปไตยมากที่สุดในยุคนั้น (วัชรวิ ทรงแพท, 2547) หลักธรรมการปกครองซึ่งพระพุทธเจ้าได้ทรงวางไว้มีชื่อว่า อปริหานิยธรรม แปลว่า ข้อที่ประพฤติดิปฏิบัติแล้วจะไม่นำไปสู่ความเสื่อม หรือข้อปฏิบัติที่สามารถรักษาความเจริญรุ่งเรืองเอาไว้ ซึ่งมีทั้งหมด 7 ประการ ได้แก่

3.1 มีการประชุมกันเสมอ และพร้อมเพรียง

3.2 การประชุมเป็นไปโดยสามัคคี เข้าประชุมพร้อมกัน เลิกประชุมพร้อมกัน ปฏิบัติกรณียกิจที่ควรทำโดยพร้อมกัน

3.3 ไม่บัญญัติสิ่งที่ไม่ควรบัญญัติ ไม่ทำลายข้อบัญญัติที่เหมาะสม ยึดถือปฏิบัติตามบัญญัติที่รับรองอยู่

3.4 สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ผู้เก่าแก่ของบ้านเมือง และเชื่อฟังปฏิบัติตาม

3.5 ไม่ทำการข่มขืนน้ำใจกุลสตรีโดยพลการ เชิดชูเกียรติศักดิ์ศรีของกุลสตรีให้สูงเด่น

3.6 สักการะ เคารพ นับถือ บูชา ปุชนิยสถานทั้งภายในและภายนอกเมือง ไม่ทำลายการบริจาคน้ำดื่มที่เป็นมาโดยธรรมแต่โบราณ

3.7 ถวายการคุ้มครองป้องกันด้วยดีในพระอรหันต์ของชาวเมือง พร้อมด้วยใจปรารถนาว่าท่านที่ยังไม่ได้มา ขอได้โปรดมาเมืองข้าพเจ้าเถิด ส่วนท่านที่มาแล้วขอให้ท่านอยู่เป็นผาสุกในเมืองนี้เถิด (ที.มหา. (ไทย) , 10/134/78-80; สวาท ฮาดถักดี ทรงพล โชติกเวชกุล และชัยรัตน์ มาสอน, 2561)

จะเห็นได้ว่า แนวทางการปกครองที่พระบรมศาสดาสัมมาสัมพุทธเจ้าทรงวางไว้นั้นมีลักษณะสำคัญ 3 ประการ คือ หลักความสามัคคี หลักความเสมอภาคทางเพศหรือยกย่องให้เกียรติสตรี และหลักการของศีลธรรม การสงเคราะห์ช่วยเหลือประชาชนด้วยหลักพุทธธรรมทั้ง 3 ดังกล่าวข้างต้นนี้ จะช่วยให้ประชาชนอยู่เย็นเป็นสุข เจริญก้าวหน้า เกิดความสามัคคีเป็นอันหนึ่งอันเดียวกัน เพราะแก่นแท้ของพระพุทธศาสนาเน้นเรื่องของการพัฒนาจิตใจ เพื่อมุ่งสู่ปรมาตมสุขแห่งนิพพาน บุคคลใดที่น้อมนำในคำสอนของพระพุทธศาสนา หรือมีบทบาทเป็นผู้อุปถัมภ์พระพุทธศาสนาให้เจริญรุ่งเรืองทั้งส่วนตัวและสังคม จะได้รับอานิสงส์แห่งกุศลกรรมนั้นอย่างสูงสุด โดยในยุคปัจจุบัน พระพุทธศาสนาก็จำเป็นต้องพึ่งพิง (dependent) ภาครัฐมาช่วยเหลือทั้งหมดแต่อย่างใด แต่พระพุทธศาสนาก็สามารถดำรงอยู่ได้

และเจริญรุ่งเรืองมากขึ้นเป็นลำดับ ด้วยสามัคคีธรรมของชาวพุทธแท้ดังที่ปรากฏจวบจนปัจจุบันนี้ (พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต), 2541)

วิเคราะห์การบริหารรัฐกิจเชิงพุทธของพระเจ้าอชาตศัตรู

บทบาทการบริหารราชการแผ่นดินของพระเจ้าอชาตศัตรูนั้น มีหลากหลายสถานะ แต่ที่ทรงมีภาระหน้าที่ที่โดดเด่นใน 2 บทบาท คือ

1. บทบาทผู้นำอาณาจักร รัฐสมัยของพระเจ้าอชาตศัตรูทรงมีบทบาทเป็นพระมหากษัตริย์แห่งแคว้นมคธ และทรงมีพระบรมราโชบายที่จะแผ่ขยายอาณาจักรให้กว้างใหญ่มากขึ้น การบริหารราชการแผ่นดินมคธในยุคพระเจ้าอชาตศัตรู เป็นไปด้วยความทรงธรรม เพราะทรงเป็นผู้นำอาณาจักรที่มีความสัมพันธ์อันดีเยี่ยมกับพระพุทธเจ้า เมื่อทรงมีความทุกข์หรือประสบปัญหาที่ตัดสินพระทัยไม่ได้ ก็จะมาเฝ้าพระพุทธเจ้าด้วยพระองค์เองบ้าง หรือส่งคนมาเฝ้าเพื่อทูลถามปัญหาบ้าง โดยเฉพาะในคราวที่ทรงต้องการจะยกกองทัพไปรบกับแคว้นวัชชี แต่ยังตัดสินพระทัยไม่ได้ว่าจะยกไปดีหรือไม่ เพราะขณะนั้นแคว้นวัชชีกำลังเข้มแข็งมาก ก็ทรงส่งวัสสการพราหมณ์เข้าไปเฝ้าพระพุทธเจ้า เพื่อที่จะหยั่งรู้ว่า พระพุทธเจ้าจะตรัสอย่างไรบ้าง พระพุทธเจ้ามิได้ตรัสบอกโดยตรง เพียงแต่หันไปตรัสกับพระอานนทว่า เจ้าลิจฉวีแห่งวัชชีนครทั้งหลายจะมีแต่ความเจริญฝ่ายเดียว ไม่มีทางเสื่อมเลย หากเจ้าลิจฉวีทั้งหลายยังคงปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรมที่พระองค์เคยแสดงไว้อย่างมั่นคง คล้ายกับเป็นการตรัสเตือนมิให้ไปรบกัน เพราะถ้าขึ้นรบไปก็จะมีแต่การเสียทั้ง 2 ฝ่าย ซึ่งพระเจ้าอชาตศัตรูก็ไม่กล้ายกกองทัพไปจริง แต่ท้ายที่สุด แคว้นวัชชีก็ต้องตกอยู่ใต้อำนาจของแคว้นมคธ เพราะเกิดการแตกแยกไม่ปฏิบัติตามหลักอปริหานิยธรรมดังที่พระพุทธองค์ทรงแสดงไว้ (พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต, 2548)

2. บทบาทผู้อุปถัมภ์ศาสนจักร พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเป็นองค์เอกอัครอุปัชฌาย์ในพระพุทธศาสนาอย่างมั่นคง ทรงเป็นผู้นำที่สำคัญสูงสุดในช่วงหลังพุทธกาลที่มีพระราชประสงค์จะเผยแผ่หลักพุทธธรรมให้ขจรขยายไปทั่วสารทิศ พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเป็นอุบาสกที่มีคุณูปการต่อพระพุทธศาสนาเป็นอย่างมาก ทรงสถาปนาพระพุทธเจ้าไว้ในฐานะพระบรมศาสดาจารย์ เพราะพระพุทธเจ้าทรงวางพระองค์ไม่เกี่ยวข้องกับการเมือง ทรงเป็นกลางทางการเมืองหรืออยู่เหนือการเมืองด้วยเหตุนี้ พระพุทธองค์จึงทรงสามารถประกาศศาสนาได้ในทุกแคว้นโดยไม่เลือกปฏิบัติว่าแคว้นนั้น ๆ จะมีการปกครองในรูปแบบใด พระพุทธเจ้าทรงสอนธรรมะให้เหมาะสมกับรูปแบบการปกครองของแต่ละรัฐ และไม่ทรงเข้าไปเกี่ยวข้องกับการบริหารภายในของรัฐแต่อย่างใด แต่ทรงอยู่ในฐานะที่เป็นครู ผู้ชี้

แนวทาง ผู้แก้ปัญหา และผู้ดับทุกข์ ทำให้รัฐต่าง ๆ โดยเฉพาะกรณีของมอญรัฐ จนทำให้ดินแดนมอญมีความมั่นคง ประชาชนมีความสุข บทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนา คือ ทรงสร้างมณฑปที่หน้าถ้ำสัตตบรรณคูหา เพื่อใช้เป็นสถานที่ทำสังคายนา การปฏิสังขรณ์วิหาร 18 พระอาราม และด้านการจัดศาสนพิธีให้ยิ่งใหญ่สมพระเกียรติ อย่างกรณีนำพระบรมสารีริกธาตุจากเมืองกุสินาราสู่กรุงราชคฤห์นั้น พระองค์ก็รับสั่งให้จัดอย่างยิ่งใหญ่ และเมื่อถึงคราวเฉลิมฉลองพระสถูปเจดีย์บรรจุอัฐิพระพุทธรูป ก็ทรงให้จัดพิธีกรรมอย่างยิ่งใหญ่เช่นเดียวกัน พระเจ้าอชาตศัตรูทรงเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงทุ่มเทพระวรกาย และทรัพย์เงินทองเพื่อพระพุทธศาสนา และทรงมีพระราชศรัทธาอย่างแรงกล้าในพระพุทธเจ้า (ประเวศ อินทองปาน และคณะ, 2558) นอกจากนี้ ชีวิตประวัติของพระองค์ยังเป็นแบบอย่างของการคบหาสมาคมกับมิตรอย่างพระเทวทัต จนทำให้ต้องปลงพระชนม์พระราชบิดา และต้องชดใช้กรรมในโลหกุมภินรก แต่ก็มีโอกาสดีในภายหลังที่ได้ทรงเข้าเฝ้าพระพุทธรูป ได้ทรงกลับพระทัยมาสู่เส้นทางที่ถูกต้องกลายเป็นพระมหากษัตริย์ที่ทรงมีคุณูปการอย่างใหญ่หลวงต่อพระพุทธศาสนา และในอนาคตหลังผ่านพ้นการชดใช้กรรมแล้ว พระองค์ก็จะทรงได้เป็นพระปัจเจกพุทธเจ้าในที่สุด

นอกจากนี้ บทบาทของพระเจ้าอชาตศัตรู ยังแผ่ขยายไปถึงรัฐใกล้เคียงที่ให้การทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาเหมือนกัน ทำให้รัฐใกล้เคียงเหล่านั้นมีทัศนคติใกล้เคียงกัน มีความเข้าใจอันดีต่อกัน เกิดความร่วมมือที่ดีระหว่างรัฐในด้านต่าง ๆ ตามมา เช่น ด้านการเมือง เศรษฐกิจ สังคม การค้า เกิดกิจกรรมความช่วยเหลือระหว่างกัน ทำให้ภายในรัฐมีความสุข ปราศจากการทะเลาะเบาะแว้ง การรุกรานศึกสงครามแย่งชิงอาณาเขตระหว่างแว่นแคว้นใกล้เคียงก็มีน้อยลง ทำให้บ้านเมืองมีเสถียรภาพ ประชาชนไม่ตกอยู่ในสภาพเดือดร้อนทุกข์เข็ญจากสภาวะสงคราม กษัตริย์และผู้ปกครองรัฐทั้งหลายก็ย่อมตระหนักเช่นกันว่า หากประชาชนในแต่ละรัฐอยู่ห่างจากหลักศาสนา ขาดผู้อบรมศีลธรรม ประชาชนก็จะยิ่งขาดหลักจริยธรรม ขาดปัญญา ทำให้ไม่อาจพัฒนาด้านอื่น ๆ ให้เจริญขึ้นได้ จึงเห็นความสำคัญที่ผู้ปกครองรัฐ จะต้องมียุทธศาสตร์ในการบริหารรัฐกิจให้เป็นไปอย่างสงบเรียบร้อย และดำรงบทบาทอุปถัมภ์พระพุทธศาสนา เพราะเห็นว่าหลักธรรมในพระพุทธศาสนา ทำให้ประชาชนในรัฐนั้น ๆ มีความสงบร่มเย็น ไม่เบียดเบียนกัน เปรียบเช่นในกรณีของพระเจ้าอชาตศัตรู ซึ่งส่งผลให้คบดีชนทุกชั้น และประชาชนได้รับการเอาใจใส่ตามไปด้วย มีทิวทัศน์สามัญญตาทั่วทั้งแว่นแคว้น เกิดความร่วมมือร่วมใจภายในรัฐ ในการสนับสนุนพระพุทธศาสนา เป็นความสัมพันธ์ที่แนบแน่นระหว่างพระพุทธศาสนากับรัฐ ตั้งแต่ระดับสูงจนถึงระดับรากหญ้าต่างข้อมูลข้างต้น

สรุป

พระเจ้าอชาตศัตรูเป็นพระโอรสของพระเจ้าพิมพิสารกับพระนางเวเทหิ เมื่อทรงพระเยาว์ มีความเลื่อมใสศรัทธาในพระพุทธเจ้า จนถูกพระเทวทัตยุยงให้ทำปิฎกาทเพื่อจักได้ครองราชสมบัติแทน พระเจ้าอชาตศัตรูได้ทำปิฎกาทด้วยการทรมานพระเจ้าพิมพิสารด้วยประการต่าง ๆ จนพระเจ้าพิมพิสารสวรรคต ภายหลังจากทำปิฎกาทแล้ว ได้เกิดความเดือนร้อนใจ เมื่อได้พบกับพระพุทธเจ้าและได้ฟังพระธรรมเทศนา เกิดความเลื่อมใสจึงหันมานับถือพระรัตนตรัย และทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาและให้ความอุปถัมภ์พระสงฆ์ โดยเฉพาะการให้ความอุปถัมภ์การทำสังคายนาครั้งที่ 1

พระเจ้าอชาตศตรูมีบทบาทที่สำคัญ 2 ประการคือ บทบาทผู้นำอาณาจักร และบทบาทผู้อุปถัมภ์ศาสนจักร การที่พระองค์ทรงบริหารราชการบ้านเมือง โดยตั้งอยู่ในหลักพุทธธรรม จึงส่งผลให้ประชากรของพระองค์อยู่อย่างสงบสุข และมีแสนยานุภาพเป็นที่เกรงขามแก่แว่นอื่น หลักบริหารราชการแผ่นดินของพระเจ้าอชาตศตรูสามารถบูรณาการเข้ากับหลักธรรมทางพระพุทธศาสนาได้เป็นอย่างดี เพราะการบริหารราชการแผ่นดินในรัชสมัยพระเจ้าอชาตศตรู เป็นการนำหลักพุทธธรรมหลอมรวมเข้ากับการปกครองแผ่นดินอย่างประณีต จนทำให้อาณาจักรมคมีความสำเร็จรุ่งเรืองทั้งภายในและภายนอกเขตปกครอง ซึ่งบทบาทและหน้าที่อันพึงกระทำของนักปกครองที่ดีต้องยอมเสียสละประโยชน์ส่วนตนเพื่อประโยชน์สุขของส่วนรวม

เอกสารอ้างอิง

- คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2508). *สมันตปาสาทิกา อรรถกถาพระวินัยปิฎก ภาค 1*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- คณะกรรมการแผนกตำรา มหามกุฏราชวิทยาลัย. (2540). *มังคลัตถทีปนี แปล ภาค 1*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหามกุฏราชวิทยาลัย.
- นครินทร์ แก้วโชติรุ่ง. (2558). รูปแบบการปกครองของรัฐในพุทธกาล. *วารสารพุทธศาสนศึกษา จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย*, 22(3), 11-34.
- บรรจบ บรรณรุจิ. (2546). *พุทธประวัติ ประสูติ ตรัสรู้*. กรุงเทพมหานคร: กองทุนศึกษาพุทธสถาน.
- ประเวศ อินทองปาน และคณะ. (2558). การศึกษาบทบาทในการทำนุบำรุงพระพุทธศาสนาของพระเจ้าอชาตศตรู. *วารสารมหาจุฬานาครธรรม*, 2 (1), 1-7.
- พระธรรมกิตติวงศ์ (ทองดี สุรเตโช) ป.ธ. 9 ราชบัณฑิต. (2548). *พจนานุกรมเพื่อการศึกษาพุทธศาสน์ ชุด คำวัด*. กรุงเทพมหานคร : วัดราชโอรสาราม.

- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2540). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลศัพท์*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.
- พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต). (2541). *ธรรมกับสังคมไทยในสถานการณ์ปัจจุบัน*. กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว.
- พระพรหมคุณาภรณ์ (ป.อ.ปยุตฺโต). (2559). *พจนานุกรมพุทธศาสน์ ฉบับประมวลธรรม*. กรุงเทพมหานคร : มูลนิธิการศึกษาเพื่อสันติภาพ พระธรรมปิฎก (ป.อ.ปยุตฺโต).
- พระพรหมโมลี (วิลาศ ญาณวโร, ป.ธ.9). (2545). *โลกที่ปณี*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์ดอกหญ้า.
- ล่องดาว วงเวียน. (2548). *การบริหารโดยใช้หลักทศพิธราชธรรม*. กรุงเทพมหานคร : กลุ่มกฎหมายระหว่างประเทศ กองประมงต่างประเทศ.
- วัชร ทรงแม. (2547). *ความคิดทางการเมืองในพุทธศาสนา*. กรุงเทพมหานคร : สำนักพิมพ์มหาวิทยาลัยรามคำแหง.
- วิสุทธิ โปธิแทน. (2549). *การบริหารราชการแผ่นดินกับจิตวิญญาณประชาธิปไตย*. นนทบุรี : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.
- สวาท ฮาดถักดี ทรงพล โชติกเวชกุล และชัยรัตน์ มาสอน. (2561). การเมืองการปกครองตามแนวพระพุทธศาสนา. *วารสารบัณฑิตศึกษามหาจุฬาลงกรณ*, 5(1), 96-108.
- อริย์ธัช แก้วเกาะสบ้า. (2560). *หลักธรรมาภิบาลในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2560*. กรุงเทพมหานคร : สำนักวิชาการ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร.
- Henry, Nicholas. (1943). *Public administration and public affairs (2nded.)*. Englewood Cliffs, N.J. : Prentice-Hall.